

Şakir Kocabaş'ı Anma Programının Ardından

Yaylagül Ceran

"Hepinize selamlar olsun..."

Şakir Hocamız böyle selamlardı öğrencilerini. Dersleri selam ve selamle başlar ve yine selam ve selamle biterdi. Şakir Kocabaş Hocamız hayatın derinliğini ve anlamını gerçekliğin kelimeleriyle donatan azim ve doğruluğun şiarı şu kaygıyla yola çıktı:

"Kur'an üzerine bir kavramsal araştırmaya 1986 yılında başladığımız zaman hemen dikkatimizi çeken hususi Kitap'taki bazı kelimelerin günümüz Müslümanları tarafından Kur'andakinden çok farklı çerçeveler içinde kullanılması olmuştu." ¹

"Kur'an'ın yol gösterici özelliğini düşünürsek ondaki kelimeleri gökteki yıldızlar gibi düşünebiliriz. İnsanlar yüzyıllardır denizde ve karada yıldız haritalarıyla geceleyin yollarını bulmaktadır. Böyle bir haritada keyfi olarak yıldızların yerlerini değiştirirsek veya bazı yıldızları haritadan silip bunların yerini öteki yıldızlarla orta bir yerde birleştirirsek o harita ne işe yarar? Başka bir örnek olarak büyük bir şehrin, mesela Londra'nın metro haritasını göz önüne alalım. Bu haritada 12 ayrı metro hattı bulunmaktadır ve bu hatlar birçok noktada kesişmektedir. Her hat üzerinde ortalama 40 istasyon (durak) bulunmaktadır. Şimdi biri çıksa ve 'Bu haritada bu kadar çok istasyona gerek yok, harita çok karışık görünüyor,

bunların çoğunu silelim, her hat için sadece üç istasyon bırakalım,' dese böyle bir metro haritası ne işe yarar? Hangi yolcu bu haritayla, şehirde hangi istasyondan nereye, nasıl gidebilir? İşte, Kur'an üzerinde yapılan kavram indirgemeciliği de bunun gibi, hatta çok daha vahim durumlar ortaya çıkarmaktadır." ²

Lisanda yaşanan dönüşümleri ve bozulmaları böylece örneklendiren Şakir Hocamız, bu bozulmaların önemli sebeplerinden birini de davranış bozuklukları olarak ifade ederdi. Bunu o kadar önemserdi ki yaşadıklarını, söylediklerini ve öğrettiklerini Kur'an'dan öğrendikleri çerçevesinde yeniden gözden geçirir ve değişmesi gereken davranış ve ifadeler varsa hemen değiştirirdi. Bu dinamiklik ve ilkelere bağlılık, dosdoğruluğunun da temelini oluşturmuştu.

"Lisan (dolayısıyla düşünce ve inançlar) kendi haline bırakıldığında bozulmaya uğrar. (...) Bu tür bozulmalar bozuk lisanların etkisiyle olabileceği gibi, lisanı kullananların davranış bozukluklarının etkisiyle de olabilir. İnsanlar bozuk davranışlarını kendi kendilerine ve başkalarına kabul ettirebilmek için lisanlarındaki kelimeleri değiştirirler veya lisanlarından tamamen silerler. (...) Lisandaki bozulmaları düzeltmek, yani ona bulaştırılmış olan hastalıkları temizlemek için güvenilir bir kıstasa (kritere) ihtiyaç vardır. Müslümanlar için bu kıstas Kur'an'dır. ..." ³

1999'da BSV'de Kur'an çalışmalarına başladığımızda, ardından daha bir çok çalışmada ve diğer ders gruplarında bu çalışmanın önemini bir kez daha görmek ve göstermek için daima İbrahim Suresinin şu ayetlerini okurdu:

"Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yapmıştır: Güzel bir kelime (kelimetün tayyibe-

tün), güzel bir ağaç (şeceretin tayyibeti) gibidir, kökü yerde sabit dalları semada. (o ağaç) Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir; Allah öğüt alsınlar diye insanlara böyle benzetmeler yapar.” (İbrahim Suresi 24-25)

Kur'an kavramlarının araştırılmasında ve aynı zamanda lisanda yaşanan bozulmalar karşısında Müslümanların tutumunu şu örnekle açıklardı:

“Dilbilimcinin görevi sürekli genetik kod üzerinde dolaşan ve bozulan yerdeki kodları tamir eden enzimler gibi, bıkıp usanmadan lisandaki kavramlar üzerindeki bozulmaları düzeltmeye çalışmaktır, diyebiliriz.”⁴

İslâm'da Bilginin Temelleri ve İfadelerin Gramatik Ayırımı ile başlayan, bıkıp usanmadan büyük bir azim ve iştiaqla devam eden Fizik ve Gerçeklik, Kur'an'da Hak Kavramı ve Kur'an'da Yaratılış-Uzayların ve Maddenin Yaratılışı adlı çalışmaları ve yarım kalan Kur'an'da Zihin Kavramları çalışması bir arada incelendiğinde, tüm bu çalışmaların sadece lisan hakkında bir araştırma olmadığı fark edilecektir. Bu çalışmalarla Müslümanların gerçekliği anlamaları-düşünmeleri için bir çerçevenin, teorinin temelleri de oluşturulmaya çalışılmıştır. Hocamız bu konuyu oldukça çok düşünür ve “Şimdi bir Müslüman fizikçi olsa da şu konularda bir teori geliştirse...” diye biraz sitemle karışık da olsa dua ederdi. Müslümanların bilim-siyaset ve özellikle dilbilim alanında çalışmasının sadece İslâm dünyasında değil bütün dünyada çok ciddi bir dönüşümü başlatabileceğini söyler, İslâm Bilim Tarihinden örnekler vererek bunun hayal olarak algılanmasına karşı çıkardı. Yaşananları ince bir mizah anlayışıyla çevresindekilere örneklendiren ve hayatın, dünyada olmanın amacını daima canlı tutarak çevresindekilerle ilişkilerini çok yönlü geliştiren kişiliğiyle Şakir

Hocamız bizler için hem bir hoca, hem bir arkadaş, hem de bir baba olmuştü.

Bilim ve Sanat Vakfı çatısı altında yaklaşık 15 yıldır hem derin ilminden hem de mutevazı kişiliğinden ziyadesiyle istifade ettiğimiz hocamızı 19 Ağustos 2006 sabahı kaybettik. Öğrencileri olarak, istedik ki herkesi düşüncesi, çalıştığı disiplin ve dünya kavrayışı ne olursa olsun bir çatı altında birleştiren, bizim öz rengimizi temsil eden bu örnek insanı, ailesi ve kendisini tanıyanlarla birlikte hatırlayalım. Onu anmak, onunla ikinci kez yaşamak için, 9 Eylülde Zeyrek Salonunda düzenlediğimiz bu anma toplantısı, öğretici vasfı ve zengin ilgileriyle yurtiçi ve yurtdışından birçok kişiyi etrafında toplayan hocamızın dostlarını bir araya getirdi. Çocukluk yıllarından, mahallesinden, kimya mühendisi olduğu fabrikadan, mesai arkadaşlarından, akademik çevreden, çalıştığı kurum Tübitak'tan, basın-yayın çevresinden Şakir Hoca ile tanışıklığı bulunanlar, onun kendilerinde derin izler bırakan hasletlerini, farklı yönlerini bizlerle paylaştı. Aşağıda, bu vesileyle birbirimizle tanışma fırsatı da bulduğumuz anma toplantısından bazı bölümleri aktarıyoruz:

Anma Toplantısından...

“Bazı insanlar hayatın ölüme en uzak noktalarını birleştirerek yaşamayı tercih ederler. Şakir Kocabaş hayatın ölüme en yakın noktalarını birleştirerek yaşayan bir insandı. Kendisini düşündüğümde üç D harfi ile hatırlıyorum:

Derviş bir insandı: Bir derviş, bir zahid gibi, bu dünyada yaşamıyormuş gibi yaşardı.

Devrimci bir düşünürdü: Şu yönüyle devrimciydi: O dönemde insanlar ne konuştuklarını düşünmeden -hâlâ birçoğu öyle ya- konuşurlardı. Kullandık-

ları kelimelerin nereye oturduklarını düşünmeden, ifadelerin gramatik ayrımını yapmadan konuşurlardı; yani dinî ifadelerle teorik, politik ifadeleri birbirine karıştırarak toplumculuk-İslâmcılık ya da ulusçuluk vb. gibi ifadeleri kullandıkları dönemde, o bütün bunların boş konuşmalar olduğunu söylemesiyle devrimciydi.

Duyarlı bir yurttaştı: Güncel sosyo-politik meselelerde tavrını ortaya koyardı.

Fikirlerini doğru anlayabilmek, onun dervişliğini, devrimciliğini ve duyarlılığını çocuklarımıza aktarabilmek için bu hüznün yine neşeyle karıştırılması gerektiğini düşünüyorum...”

Mustafa Özel (Vakıf Başkanı)

“Şakir Ağabey ile 1985 Mayıs-Haziran aylarında Londra’da tanışmıştık. Bir Ramazandı. O zamanki Şakir Ağabey neyse 2006’da 21 sene sonraki Şakir Ağabeyin hususiyetleri aynıydı. Tam bir tutarlılık, kendi içinde huzurlu ve dingin, bizim medeniyetimizin insanındaki iç huzur ve dinginliği her haliyle yansıttı. Öyle bir hürs-ihirasın, nefsanî şeylerin getirdiği bir huzursuzluk, bir feryat hali yoktu. Huzurlu bir yürüyüş, huzurlu ve sakin bir yaşayış.

Kendi içimizde doğal süreçte bir hoca prototipi oluşturmaya çalıştığımızda üzerinde en çok durduğumuz şey, bilgi ile fiilin, ilim ile amelî halin bir bütünlük oluşturmasıydı. Çünkü bunlar, öğrencilere, daha sonraki nesillere örnek olacak insanların yaşaması gerekenlerdi. Bazı insanlar ders vererek, konuşarak, sürekli rasyonel argümanlar öne sürerek eğitirler, bazıları pratikte, usta çırak ilişkisi içinde öğretirler ve bazıları da susarak ders verirler. Şakir Hoca ilkini zaten yapardı. Çünkü son derece tutarlı bir kavramsal yapı içinde konuşurdu; o dinginlik hali kavramlarında da vardı. Bir kavram kul lanıyorsa o kavram kendi içinde sakin-dingin tam

yerine oturmuş olurdu. Bundan emin olduğunda o kavramı kullanırdı. Düşünceleri kaypak-kırılğan ve geçişli şeyler olmazdı. Onu hepimizden farklılaştıran en önemli hususiyeti ise susarak da ders vermesi idi.

Hoca ve talebe olmanın iki ayrı kategori olmadığını bilirdi. Hoca olmak ve talebe olmak... Geleneğimizde hepimiz her an öğrenciyizdir, hoca olmak arızî bir durumdur. Şakir Ağabey biraz önce bir başka yerde ders verirken, biraz sonra başka bir yerde öğrenci olarak yer alırdı. O her zaman bir şeyler öğrenir ve öğretirdi. Ölümüyle de bizlere ders verdi.

Şimdi Şakir Ağabeyin bütün bilgi birikimini, beyininde ne varsa hepsini mümkün olsa da bir başkasına aktarsak onun ürettiklerini üretemez. Bilgi ancak onu bilen özneyle bir anlam kazanır.

Onu kaybettiğimizde sadece bir kişiyi kaybetmiyoruz, bir serüveni, bir tecrübeyi, bir mikro dünyayı kaybediyoruz.”

Ahmet Davutoğlu

“İsmail Ağabey bize, Şakir Hoca küçükken dedesinin ona ‘molla Şakir’ dediğini söylemişti. Ahlâken hayran olduğumuz bir insandı. Önde yürümek gibi bir kaygısı yoktu. Kendisi de öğrenci olabilen çok kıymetli bir hocaydı.”

Hanife Başkan (Öğrencisi)

“Bilgiler farklılıklarda gizlidir, ilkesini her derste vurgulardı. Bize o kadar özen gösterirdi ki; evladına özen gösterir gibi. Öğrencilerle uzun süre ders yapıyoruz, aç kalmasınlar, diye derslerimize o çok meşhur tostlarından yapar getirirdi. Biz onda babayı gördük, hocayı gördük, arkadaşını gördük. Yaşadıklarıyla, inandıklarıyla ve yaptıklarıyla bize nasıl doğru olunacağını gösterdi.”

Yaylagül Ceran (Öğrencisi)

“Dosdoğru duruşuyla bizler için bir model olmuştu. İslam'da Bilginin Temelleri adlı kitabının giriş kısmını okuduktan sonra dersinin önemini daha iyi kavradım. Etrafımızdaki İslâmcı entelektüeller Batı felsefesini okuyarak Batı'ya İslâm'ı anlatacaklarını düşünüyorlardı. Şakir Hocanın bu kitabındaki girişi okuyunca sorunun çözümünü orada gördüm. Daha önce 'Nasrettin Hocanın evde kaybettiği anahtarın samanlıkta araması' gibi kaybettiğimizi başka yerde arıyorduk.

Dersleri oldukça güzel ve uzun geçerdi, eve gitme zorunluluğumuz olmasa daha da devam edebirdik. Heyecanla konuşmasını böldüğümüzde hemen susar ve bizi dinlerdi. İlginç gelen her şeyle il-

gilenirdi. Azığını cömertçe paylaşan nadir insanlardan biriydi. Onu çok arayacağız.”

Asena Hayriye Demirer Akmaner (Öğrencisi)

“Şakir Ağabey ile İshakol fabrikalarının araştırma laboratuvarında çalıştığı dönemde tanıştık.

Kendisi kimya mühendisliğini çok iyi icra ederdi. Şakir Ağabey ilk defa hamsi balığı yağından aklit reçileneri yaparak fabrikanın üretim masrafını 2/3 oranında indirdi. Tırnağını taktığı işi de çok hararetle takip eder, sonucu almadan da bırakmazdı. Herkes bir deney yaparken aynı deneyden üç tane kurardı ve çok seri takip ve kontrol ederdi. Bir dö-

nem çekirdek fiziği ile uğraştı, yıldızlardaki yanma reaksiyonları onların bilgisayar programlama modelleriyle ilgili çok çalıştı. Son derece mütevazı idi. 31 senelik arkadaşlığımızda bir kere bile sesini yükseltmedi, münakaşamız olmadı. Azamî her şeye dikkat eden, her şeye herkesin baktığı yerden bakmayan, dürbüne tersinden bakan bir insandı.”

Ertuğrul Kartal (Meslektaşı ve yoldaşı)

“Yapay zeka alanında dünyanın en iyilerinden biri olduğu biliniyor. Onunla olmaktan memnun olan herkes için hayatında bir yer vardı. Özgün olmak için dürüst olmak yeterlidir. Dürüst olmanın bağlamını daha geniş tuttuğumuzda Şakir Hoca gerçekten

çok özgündü. Bizim için yapılması zor olan şeyler onun için kolaylıkla yapılabilen sıradan şeylerdi.”

Ayhan Alkan (Londra'dan dostu)

“Hocayla ilk olarak küçük dev eseri İfadelerin Gramatik Ayırımı aracılığıyla tanıştık. Hocayı gördüğümde ise, ‘O eseri yazan bu adam mı?’ dedim. Şaşırdan uzak çok sade bir insandı. O vurgulanan alim prototipini yansıtıyordu. Hocayı anarken Mustafa Hocamızdan esinlendim. Aklıma 3M modeli geldi:

Münzevî bir insandı: Tek başına kalsa bile yolunda, bildiği istikrarda giderdi.

Mütefekkir bir insandı: Yazdıkları, yaptıkları ve çalışma tarzıyla bu ortadaydı zaten.

Mümin bir insandı: Vakıfta Şakir Hocayı iki yerde görürdüm: ders salonlarında ve mescitte. Bizler telâşe içinde namaz kılarken, kendisi Vakıftaki o koşuşturma içinde sakin, dingin bir yapıda namazını kılardı. Bu açıdan da mümin bir insandı.”

İshak Arslan (Öğrencisi)

“1988’de tanıştık ve tanıştıktan sonra sanki zamkla yapıştık birbirimize. Birlikte Tübitak çalışmalarına katıldık; ayrıca ‘Bilim ve Teknoloji Konferansları’ serisi başlatmıştık rahmetiyle. İlk konuşmacımız

kendisiydi. 1992-1993 yıllarıydı. Yapay zeka konusunda o dönemde yapay zekayı tartıştı, konu çok ilgi çekiciydi, gazetelere haber olarak yansdı. Herkes onun toplantılara katılmasından çok memnun oluyordu. Bu serinin dışında birçok önemli ismin de katıldığı aylık toplantılar yapardık; işadamlarının, akademisyenleri katıldığı Tekno-roma adlı bir dizi seminer düzenledik. Bir ara Viyana Çevresi toplantılarında ben Doğal Zeka, Şakir Bey de Yapay Zeka konularını anlatmıştık. Birlikte birçok toplantılar ve seminerler düzenledik. Değişik alanlara aynı imtina ile yaklaşırdı. Öldüğünde, içimin yarısını kaybetmiş gibi hissettim.”

Talat Çiftçi (Arkadaşı)

“Çok ciddi mizah yazıları vardı ve mizahın çok etkili bir silah olduğunu söylerdi. Belli alanlara bakar, o alanda yapılan bütün çalışmalarını tarar ve ne yapılmamış onu araştırırdı. Hep şunu söylerdi: ‘Onların yapamadığı nedir bunu bulacaksınız ve ben onların yapamadığı neyi yapabilirim ona bakacaksınız.’ Hatta bütün çalışmalarını genellikle bunun üzerine idi: Diğerlerinin yapamadığı şeyi nasıl yapabiliriz? Ama bunda kesinlikle enaniyet, benlik duygusu değil, hep bir Müslüman ve bu ülkenin bir vatandaşı olarak ne yapılabilir kaygısı hâkimdi. Geleceğin simülasyonunu yapan programlar geliştirir, savaş simülasyonları, bir takım strateji simülasyonları -ülkesini de çok düşündüğü için- gibi, nasıl bir simülasyon yapılabilir üzerine çalışırdı. ‘İş çok vakit az’ der, hep bunun altını çizirdi.

Bir gün üniversitede odasına gittiğimde Şakir Ağabeyi gözleri dolu buldum. Her şey yolunda mı? Dedim. Hüzünlüyüm, dedi. Neden? Diye sordum. Bir ayet söyledi: “Allahın kadrini yeterince bilemediler.” Bu ayet beni çok hüzünlendiren ayettir, dedi.

Hüznü, mizahı, yaptığı işler... Onu hatırladığımızda en önemli mesele, her ne yapıyorsak, yaptığımız işte gerçek adına yapılabilecek ne varsa onu yapmaya çalışmak olmalıdır. Bizim Şakir Ağabeyle bir atasözümüz vardı: Gerçekler hayallerden daha zengindir.”

Aybars Bora (Kuzeni)

“Ben Şakir’in ilk öğrencisiyim, onunla aynı yaştayız. Yaz tatilinde olduğu halde, bana sabırla ders çalıştırdı. Ben onu ilk tanıdığım da aynı olgunlukta idi, sizin anlattıklarınız da aynı kaldığını gösterdi; aynı sakinlik, aynı efendilik. Yıllar sonra karşılaştığımızda benim neler yaptığımı sordu, ben de evlendiğimi, çocuklarımın, torunlarım olduğunu söyledim. Ya sen Şakir Ağabey, diye sorduğumda ise, ‘Benim çocuklarım kitaplarım, onlar dünyaya yayıldı,

benim arkamdan her şeyi yapacak...’ dedi. Dediği gibi de olduğunu görüyorum.”

Sevim Bilgin (Çocukluk arkadaşı)

“80’li yıllarda başlayan diyalogumuz ölümünden bir gün öncesine kadar sürdü. Söylediklerinizin tümünü içeren bir paylaşım yaşadığımı ve bendeki kuramsal açılımın anlam ve önemini -disiplin ne olursa olsun- yerleşmesini ve bunun içinde sabrın ne kadar önemli olduğunu anlamlı kılan kişiydi. ‘Bir Yıldız Kaydı’ başlığını taşıyan yazının başlığını ‘Bir Yıldız Değdi’ şeklinde değiştirmek istiyorum. Çünkü o yıldızın dokunduğu yıldızları görüyorum bu mekanda...”

Arzu Kocabaş (Öğrencisi)

Evet... Bir yıldız değdi kalbimizin, ruhumuzun en zarif algılayışına şahitlik etmek için...

Hüznü, sevgisi, dostluğu, dimdik vakur duruşu ve bitmez tükenmez Hak aşkıyla kalbimizi ve aklımızı titreten ve kendimize gelmemiz için bir yol açan...

Allah onun mekanını cennet eylesin ve onu en sevdiğine dost etsin...

Dipnotlar

- 1 Şakir Kocabaş, İslam’da Bilginin Temelleri, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 9.
- 2 Şakir Kocabaş, İslam’da Gerçeklik Kavramı- Kur’an’da Hak Kavramı, Pınar Yayınları, 2004, s. 22.
- 3 a.g.e, 2004: 22-23.
- 4 a.g.e, 2004: 26.